

ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУЛАР МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ

АБАЙ ІЛІМІ - ҰЛТТЫҚ ИДЕОЛОГИЯНЫҢ ІРГЕТАСЫ

Ж.Қ.Симтиков –

*саяси ғылымдарының докторы, Абай атындағы ҚазҰПУ,
теориялық–қолданбалы саясаттану
және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі,*

Н.Ж.Көшеров –

"Аманат" саясаттанушы- студенттер клубының төрағасы

Абай атындағы ҚазҰПУ басшылығының ұйымдастыруымен студенттер арасында ғылыми жобалар бәйгесі жарияланған болатын. Сол бәйгеге қатысып ғылыми жобаның бірін саясаттану мамандығының студенттері ұтып алған болатын. (Жоба жетекшісі саяси ғылымдарының докторы, теориялық-қолданбалы саясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі Ж.Қ. Симтиков). «Аманат» саясаттанушы - студенттердің клубында аталған жоба бойынша дөңгелек үстел болып өтті. Онда «Абай ілімі немесе ұлттық идеология» - тақырыбында, белгілі саясаттанушы, саяси ғылымдарының докторы, профессор Сайын Молдағалиұлы Борбасовпен сұхбат өткізілді. Төменде сұхбаттың қысқартылған түрдегі негізгі мазмұны ұсынылып отыр.

Дөңгелек үстелді жүргізуші саясаттану мамандығының 3 курс студенті Көшеров Нұрғиса.-Осы күнге дейін Қазақстанның өзіндік ұлттық ренге қаныққан, жалпы қазақстандықтар мүдделерін қамтыған, түрлі көзқарастардың жиынтығын бір жерге тоғыстырушы, үстем етуші идеология қалыптастыру өзекті мәселенің бірі болып отыр. Оны ескере отырып, қазақстанның идеологиялық кеңістігінде Абай ілімдерінің алатын орны қаншалықты, сол кеңістікті игеруде Абай ілімдерінің қауқарлығы жайында саясаттану ғылымының докторы, профессор, Қазақ Ұлттық Аграрлық Университетінің қоғамтану кафедрасының меңгерушісі С.Борбасовпен осындай сауалдар төңірегінде ой бөліспекпіз.

Саясаттану мамандығының 3 курс студенті Көшеров Нұрғиса.-Аға, ең әуелі негізгі тақырыбымызға көшпес бұрын "идеология" сөзінің мән-мағынасын ашып түсіндіріп берсеңіз?

Саяси ғылымдарының докторы, профессор Борбасов Сайын.- "Идеология"сөзін ғылыми айналымға енгізген Француз ғалымы Д.Дитраси деген ғалым. Жаңылмасам сол ХІХ ғ. ІІ жартысында "Идеология"сөзін ғылыми айналымға ендірген. Идеология сөзінің мән-мағынасы "шындықты айтушы, шындықты ашушы"деген. Жалпы алсақ, шындықты зерттеуші, жол көрсетуші дегенді білдіреді. Алі енді осы уақытқа дейін идеология нақты

карастырылып болған жоқ.. менің ойымша идеология нақты түрде саясатпен қатар жүретін, өмірде міндетті түрде болатын құбылыс. Сен "идеология"бар деп, не жоқ деп айтсаң да бәрібір ол болады. Кейбіреулер ол жалған, жасанды ұғым дейді. Ал енді өмір тек қана ғылымнан тұрады ма? Өмір тек қана ғылымнан тұрмайтынын білесіңдер ғой. Ғылым сол өмірдің түрлі құбылыстарын зерттейді. Ал өмірдің өзімен қатар жүретін бізді өзіне идіретін түрлі факторлар бар. Мысалы, эстрада ғылым емес бірақ концертке барғымыз келеді де тұрады. Өмірде, біздің қоғамда ғылымнан тысқары тұрған көптеген шындықтар бар. "идеология"сондай бір өмірдің күрделі саласы деуімізге болады.

Саясаттану мамандығының 2 курс студенті Айтмурзаева Макпал.- Сонда идеологиялық жұмыстар қалай жүргізіледі, оны жүргізуде қандай жұмыстар атқарылуы мүмкін? Және сіз айтып кеттіңіз идеология шындықты ашушы, шындықты айтушы-деп. Енді шындық бізде көп жағдайда бұрмаланып жатады, не айтылмай қалады. Нәтижесінде бұл идеологиялық саясаттың дұрыс қойылмауынан болып отыр ғой сонда.

Саяси ғылымдарының докторы, профессор Борбасов Сайын.- Идеологиялық жұмыс перманентті түрде жүргізіледі. Макросаясат-ол үлкен ғаламдық халықаралық қатынастық саясат. Микросаясат-біздің қоғамдық өмірдің барлық салаларын қамтиды. Ал идеология-ол мақсат-міндеттерді электоратқа яғни халыққа жеткізуші күш, айла-тәсіл, ойлардың түрлі жүйеленуі. Конституцияның I-бабында біз құқықтық, демографиялық., әлеуметтік мемлекет орнатамыз деп стратегиялық мақсат-міндеттерімізді қойдық. Енді осы мақсат-міндетке жету жолын халыққа түсіндіру, үйрету қажет. Осы зайырлы ел орнату дұрыс па? Құқықтық мемлекет дұрыс па? Әлеуметтік мемлекет орнатқан дұрыс па? Егер де біз саяси мақсат-міндеттер қойып, оны халық түсінбесе, халық қолдамаса саясат жетістікке жетпейді. Сондықтан, міндетті түрде идеология болу керек. Идеология-саясатты түсіндіруші, саясатты халыққа жеткізуші, оны ұғындырушы, сақтаушы құрал. Саясаттың дұрыстығын дәлелдейтін фактор. Осы себепті, идеология бір жағынан саяси қызмет атқарса, екінші жағынан әлеуметтік қызмет атқарады. Сондықтан, халықты топтастырушы, халықты біріктіруші міндетті түрде идеология. Қазақстан қоғамында саяси әр алуандылық анықталады. Көзқарастардың түрлі болуы, біздің қоғамға тән деп аталады деген мағынада конституцияның I тарауында айтылады. Міне осы тарауда айтқаннан кейін бізде идеология жоқ деп шықты. Егер саяси әр алуандылық болса, онда қалай идеология болады. Көрсіңіздерме, бізде идеология жоқ деген пікір шықты. Біз айттық идеология жоғалмайды, идеология бөлшектенеді деп. Өйткені бұрын Кеңес Одағы кезінде жұмысшы тобы, шаруалар, интеллегенция болды. Олардың бәрін топтастырушы коммунистік идеология болды. Ал біздің әлеуметтік құрылымның плюралистік жағдайға өткенде, бізде орта тап, фермерлер, жастар, пенсионерлер, түрлі топтар пайда болды. Батыста әлеуметтік страттар дейді ғой, бізде сол 20-30 страттар бар, яғни кішкене әлеуметтік топтар. Демек, әрқайсысының өз идеологиясы бар. Біз айттық

идеология жоғалмайды, ол бөлшектенеді. Сол бөлшектерді біріктіретін, жалпы қоғамды топтастырушы, оның алдында тұрған, ортақ мақсаттарға, ортақ құндылықтарға әкелетін жалпы мемлекеттік идеология болуы керек дегенді біз ұсындық.

Саясаттану мамандығының 2 курс студенті Дүйсенбекова Раушан.- Барлық бітім болмысымен қазақтан ілгері тұрған, ойларымен оның алдына шығып тұрған Абайдан асқан данышпан бар ма қазақта? Сол Абай ілімдерінің, ойларының жалпы қоғамды топтастырушы, бөлшектерді біріктіруші ретінде алар орны, осы ретте атқаратын идеологиялық роліне тоқтала кетсеңіз?

Саяси ғылымдарының докторы, профессор Борбасов Сайын.- Абай әрине, бірінші рухани құндылық. Абай идеялары шын мәнінде тәуелсіз елдің барлық тәрбие жұмысының, идеялық, идеологиялық, жұмысының негізі бола алады. Қытайлар мысалы Конфуцийді пір тұтады. Конфуций айтқан ойлар өмірге кереметтей сәйкес келеді. Абай айтқан ойлар да сол сияқты. Оның айтқан ойлары өте терең, мазмұнды болып келеді. Мысалы: "Бес нәрсеге асық бол, бес нәрседен қашық бол"-дейді."Өсек ,өтірік, мақтаншақ, еріншек бекер мал шашпақ". Шын мәнінде өтірікші болсаң түбінде міндетті түрде өтірігің ашылады. Мақтаншақ болсаң, сенің түбінде мақтаншақ екеніңді де ел біледі. Саған айтпаса да сыртыңнан күліп жүреді. Бекер малыңды шашсаң түбінде кедей боласың. Яғни өтірік идеология жасамауымыз керек. Қазақстан әлемге өз үлгісін көрсетеді-дейді. Қандай үлгі? Батыс Еуропа бізден қандай үлгі алуы мүмкін? Енді біздің мақсатымыз сол мемлекеттің дәрежесіне жету болу керек. Көрдіңіздерме мақтаншақ болу да мемлекетке зиян екен. Қазақстанда халықтың 25% қайыршы, 2 млн бала тойып тамақ ішпейді екен. Осыны көріп отырып басқа мемлекеттер бізге күліп қарамай ма, сорлы казак қандай үлгі көрсетейін деп жүр деп.

Абайдың қара сөздерін оқып қарасаң онда шын мәнінде үлкен ойлар жатыр. Нұрғиса бұл мәселені көтеріп отырғаның өте дұрыс. Біздің өмір сүруімізге мұның үлкен инновациялық-модернизациялық қуаты бар.

Саясаттану мамандығының 3 курс студенті Әлібекова Айнұр.- Осы ұлттық салт-сананы модернизациялаудағы Абай ілімдерінің кабілеттілігі жайында айта кетсеңіз?

Саяси ғылымдарының докторы, профессор Борбасов Сайын.- Абайды дүниенің барлық саласына апарып тығып салуға болмайды. Мұндай жерде тағы да қателесеміз. Абайдың айтқан дүниесі бар. Кезінде Ленин ғылыми- техникалық прогресс туралы, Ленин социалистік жарыс туралы, Ленин тәрбие туралы, Ленин махаббат туралы Ленинді тықпаған жері қалмады. Бір сөз айтса болды, бір кітап жазылатын. Абсолюттік шындық Ленинде деп ойлайтынбыз. Сол сияқты ябайды да кез-келген жерге тыға беруге болмайды. Абайдың айтқан сөзі бар: "Бірінді казак, бірің дос көрмесең, істің бәрі бос". Бұл үлкен идея. Абайдың айтқан дүниесі бар"Ғылым таппай мақтанба, өнер таппай баптанба"-деген. Яғни ғылымды Абай қажет еткен. Қазақ ғылыммен жетістікке жетеді, идея көрдіңіз бе. Енді

Абайдың махаббат лирикасы , адамгершілік туралы айтқаны бар. Тәрбие туралы айтқандарының бәрін біз идеологияға айналдыруымызға болады. Әрине, бұл үлкен жұмыстың басы, бұл бір ғана университет емес, бүкіл халық болып істейтін жоба. Ал енді сонда оған басшы болып жатсаңдар біз оған үнемі қосыламыз.

Саясаттану мамандығының 2 курс студенті Нүсіпбеков Абзал.- Иә, бұл қоғам болып атқаратын жұмыс екен. Дөңгелек үстелде көтеріп отырған мәселені, Абай ілімдерін еліміздегі идеологиялық жұмыстың өзегі ретінде қолдану қалың көпшіліктің де құптауынан шығатынына кәміл сенемін. Тек қоғамымызда Абай ілімдерімен арнайы шұғылданатын саяси ойларды зерттеу орталықтарын ашу қажеттілігі туындайды. Бізде Абайдың рухани, дүниетанымдық мәселелерімен шұғылданатын орталықтар ғана.

Саясаттану мамандығының 2 курс студенті Қалдыбекова Айдана.- Сіздің Ақиқат журналына берген "Абай тағылымы және ұлттық идеология" деген мақалаңызда мемлекеттік идеология мен ұлттық идеологияны ажыратып қарағансыз. Сонда мемлекетте екі идеологиялық жүйе үстемдік құрама, қалай? Абай ілімдері тек қазақ халқына тән бе, әлде қазақстан халқына тән идеология бола ма?

Саяси ғылымдарының докторы, профессор Борбасов Сайын.- Тағы да бір нәрсе айтайық. Абай классик. Абайдың айтқан дүниесін тек қана қазақ емес бүкіл әлем халықтары орындауы мүмкін. Әсіресе мынау модернизация жолына түскен халықтардың барлығы үшін Абай ыстық болып отыр. Абайдың жаңағы айтқан бірінді орыс, бірін дос, көрмесен істің бәрі бос деп орыстар да айта алады, өзбектер де бірінді өзбек, бірін дос көрмесен істің бәрі бос деп өзбектер де айта алады.. Ғылым таппай мақтанба, орын таппай баптанба деген идеясы ол барлық халықтарға қатысты. Классик дегеніміз өзінң ұлтының шеңберінен шығып, оның рухани мұрасы әлем халықтарына ортақ. Абайдың ұлылығы осында. Абай жалпы адамзаттық құбылыс. Абайды басқа халықтар да емін еркін пайдалана алады. Егер де осыны іске асырса. Бірінші бұл дүниені біз өзіміз бастауымыз керек, қазақтар. Мен өзім ойлаймын жалпы ұлттық идеология болу үшін тек қана бір Абаймен шектелу жеткіліксіз шығар.

Идеология көп болады, әрбір топтың өз идеологиясы бар, олардың экономикалық, саяси, әлеуметтік, мәдени, тіптен эгоистік мүддесі, идеологиясы болады. Мәселен, жастардың идеологиясы бар, ол дұрыс демалсақ, сапалы білім алсақ, пара болмаса мұғалімдер бей-сауат сөздер айтып, арымызға тимесе міне осы сіздердің мақсат-міндеттеріңіз. Ал мақсат-міндеттен идеология туады. Ал жалпы мемлекеттік идеология десек, бұл мемлекеттің алдындағы мақсат-міндеттер, біріншіден президент айтады, ең басты принцип, Қазақстан оның тәуелсіздігі, бұл идеологиялық принцип. Қандай адам болмасын, оның тәуелсіздігіне нұқсан келтіруге қажысы жоқ дейді. Демек бұл жалпы қазақстандық идеология. Қазақстанның материалдық әл-ауқатын жақсарту саясаты. Ол үшін не істеу керек, ол үшін бәріміз сапалы еңбек етуіміз керек. Әрбір мемлекеттік қызметкер өз қызметінде, не

халықаралық шарт жасаған ең әуелі мемлекет мүддесін көздеуі тиіс. Мына "Болашақ" бағдарламасымен оқып келген балаларды бірден жоғары қызметке қояды. Америкада оқыған американдық, Францияда оқыған француздық, Қытайда оқыған қытайлық идеологиямен уланып келді. Олар өзін Қазақстандықпыз деп түсінгенмен, бес жыл басқа елдің ықпалында, саясатында өмір сүріп келді. Мысалы статбасқармаға орыс идеологиясымен уланған Мишенбаеваны әкеліп қойды. Кейін не болды ақшаны жымқырды да қашып кетті. Болашақты бітірушілерді ең әуелі жай қызметке тағайындау қажет, тәрбиелеп барып жоғары қызметке қоюға болады. Көптеген бастықтардың шетелге қашып кетуі дұрыс идеологияның жоқтығынан. Осыдан келіп жалпы қазақстандық патриотизмді қалыптастыру керек болады. Патриотизм ұғымынан көптеген мәселелер келіп шығады. Мәселен жерін, елін қорғау, Отан алдындағы борышын ақтау деген секілді. Мысалы Ирактың әскері кезінде Американың әскері келсе оларға біз көрсетеміз-деді. Американың әскері келген кезде қару-жарағын тастап қашты да кетті. 1,7 миллион әскер 270 мың Американың әскеріне тұра алмады. Мұның бәрі жалған патриотизмнен шығады. Абайда осындай идея бар ма, жоқ-ау деймін. Бұл жағын енді Бауыржаннан қарастыруымыз керек болады. Барлық дүниені бір Абайға тіреп қоюға болмайды.

Шығыстану мамандығының 3 курс студенті Мархабат Нұр.- Мен де бұл пікірмен келісем. Абайдың өзімізге керек жерін алайық та, керек емесін қоя тұрайық. Нақты Абай айтқан дегенді алайық. Ал біздің идеологиялық жұмысымызға келмейтін тұсын өзгелерден қарастырайық. Тым әсірелеп жіберу шындыққа жеткізбейді, қателестірсеміз.

Саясаттану мамандығының 2 курс студенті Қалдыбекова Айдана.- Мархабат сіздің айтып отырғаныңыз бір жағынан жөн де шығар. Бірақ қазақтан шыққан зиялы көп қой, олардың әрқайсысының өзіндік мұраларының өзі бір жинақ. Тіптен қатардағы әр қазақтың өзі шешен сөйлеп, келелі кеңесте салмақты ой айта білген емес пе? Сол секілді қазақта батыр да, ақын да, шешен де шыққан. Оның бәрін мемлекеттік идеологияға әкеліп тығатын болсақ, онымыз басқа дүние болып шықпай ма?

Дөңгелек үстелді жүргізуші саясаттану мамандығының 3 курс студенті Көшеров Нұрғиса.- Мәселен, кезінде түріктерде кемализм, Кеңестер Одағында ленинизм, сталинизм деген, тек қана бір адамның атымен идеологиялық саясат жүргізді. Біз де Абай ілімін жалғап, жақсы идеологиялық саясатқа айналдыруға болмай ма? Қытайда Конфуцизм болса, бізде неге Абай ілімдерін қолданбасқа?

Саяси ғылымдарының докторы, профессор Борбасов Сайын.- Абай ілімдері деген ұғым бар жалпы. Оның атын енді бір пәрменді қылып ойлап табу керек екен. Абаизм, Абайцианства деген бір түрлі күлкілі екен. Абай рухы десек діни мағына алады, Абай өнегесі десек тар мағынада болады. Енді конфуцианства дегендей деңгейде болса жақсы болар еді.

Дөңгелек үстелді жүргізуші саясаттану мамандығының 3 курс студенті Көшеров Нұрғиса.- Абай ілімдерін оқып отырсақ, оның білім алған

бастаулары шығыс мұсылман әлемі, батыс және ата дәстүрі ата жолы. Оның шығармашылығынан осы сарынды байқай аламыз. Қазақстанда тұрушы 70% мұсылмандар, қазақ ұлтынан кейінгі басты сандық құрамы жағынан басым ұлт орыстар үшін, және басқа да демократшыл қауым үшін, үшінші ұлт зиялыларының мүдделерін, көзқарастары осы Абай ілімдерінде айтылып, сонымен астасып жатырған жоқ па. Яғни осы үш әлеуметтік континенттің арасын жақындатушы Абай ілімдері емес пе? Қазақта Абай айтқандай айта алған ешкімді көріп отырмаған секілдіміз. Ендеше, бүгінгі дөңгелек үстеліміздің соңын Абайдың 32—қара сөзінде айтылған мына сөзімен аяқтағым келіп отыр. "Білім-ғылымды көбейтуге екі қару бар адамның ішінде: бірі-мулахаза, екіншісі-мухтафаза"-дейді. Бұл жердегі мұлаххазасы ойлану, пікіралысу дегенді білдіреді екен. Бүгін біздің дөңгелек үстелімізге қатысып, ой-пікір алысқандарыңыз үшін сізге рахметімізді білдіреміз.

Резюме

Авторы знакомят с материалами «Круглого стола», посвященного теме «Учение Абая как основа национальной идеологии», организованного студентами – политологами, ставшими победителями университетского конкурса.

Summary

Proceedings of the Round Table on the theme "Teaching Abaya as the basis of national ideology", organized by the students - winners of the political scientists of the university competition